

Iedereen vrijwilliger? Over de definitie van vrijwilligerswerk

Niemand twijfelt aan het nut en de noodzaak van vrijwilligers.
Ze zijn zonder uitzondering onmisbaar voor heel wat organisaties.
Geen social-profitsector zonder vrijwilligers.

Maar wanneer is iemand precies een vrijwilliger? Al gauw blijkt dat een ongenueanceerde benadering – iemand die gratis werkt, hoor je wel eens zeggen – eigenlijk onvoldoende afbakt. En daardoor kunnen zowel de vrijwilliger als de organisatie in de problemen komen. Enkel als iemand van naaldje tot draadje aan de definitie voldoet, is hij of zij een echte vrijwilliger (die beschermd wordt door de wet).

DE DEFINITIE

De wet m.b.t. de rechten van de vrijwilligers besteedt uitgebreid aandacht aan de definitie van vrijwilligerswerk. Letterlijk: vrijwilligerswerk is elke activiteit

- a) die onbezoldigd en onverplicht wordt verricht;
- b) die verricht wordt ten behoeve van één of meer personen, andere dan degene die de activiteit verricht, van een groep of organisatie of van de samenleving als geheel;
- c) die ingericht wordt door een organisatie anders dan het familie- of privé-verband van degene die de activiteit verricht;
- d) en die niet door dezelfde persoon en voor dezelfde organisatie wordt verricht in het kader van een arbeids-

overeenkomst, een dienstencontract of een aanstelling als statutair personeelslid. (Wet m.b.t. de rechten van de vrijwilliger, 2005, art. 3, 1°).

We nemen deze 'officiële definitie' uit de Belgische wet als uitgangspunt, omdat ze bindend is voor elke organisatie die in ons land met vrijwilligers werkt. Die keuze is nodig, want wie internationaal definities gaat vergelijken, zal vaststellen dat er geen eenduidige definitie van vrijwilligerswerk bestaat. Heel vaak zie je definities die vrijwilligerswerk anders afbakenen, die andere nuances leggen. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. De Internationale Arbeidsorganisatie ziet vrijwilligerswerk als 'onbetaald en

onverplicht werk, met name de tijd die individuen zonder betaling geven om via een organisatie of rechtstreeks activiteiten te verrichten voor personen die niet tot het eigen huishouden behoren. Merk op dat deze definitie – ruimer dan de afbakening uit de Belgische wet – ook toelaat dat mensen los van een organisatie rechtstreeks voor iemand vrijwilligerswerk verrichten. Die activiteiten vallen in ons land niet onder het vrijwilligerswerk (sommigen ervan zou je als mantelzorg kunnen beschouwen, maar ook dat is wettelijk geen vrijwilligerswerk).

Wij kiezen hier heel bewust voor een bespreking op basis van de Belgische wet. Immers: elke organisatie die

in ons land gevestigd is en die met vrijwilligers werkt, moet de bepalingen uit de wet volgen... en dus ook de definitie.

CENTRALE ELEMENTEN UIT DE DEFINITIE

Uit deze definitie kunnen we enkele centrale elementen weerhouden: het moet gaan om een (1) activiteit die (2) ten behoeve van anderen (een of meerdere personen, een groep, een organisatie of de samenleving als geheel) (3) onverplicht en (4) onbezoldigd wordt verricht door een (5) natuurlijk persoon in een (6) min of meer georganiseerd verband (buiten het familie- of privéverband) waarmee de vrijwilliger (7) niet gebonden is door een arbeidsovereenkomst (of aanverwante).

(1) Activiteit

Vrijwilligerswerk wordt gekenmerkt door het feit dat een vrijwilliger een activiteit verricht. Het gaat dus om 'iets doen'. Anders gezegd: het gaat om meer dan louter participeren (inschrijving, lidmaatschap,...) aan de activiteiten van een organisatie. Soms treedt daarover verwarring op: wie trouw plaatsneemt in het publiek van een amateurtheatergezelschap is geen vrijwilliger. Hij of zij verricht immers geen activiteit met een externe gerichtheid (lees: waar anderen of de maatschappij beter van worden). Ook de voetballers van een amateursportploeg, die op het veld het beste van zichzelf geven, zijn geen vrijwilligers maar deelnemers.

Om het helemaal uitdagend te maken, kunnen mensen ook verschillende rollen aannemen. De amateurmuzikant die tijdens het lenteconcert van zijn harmonie op de trompet speelt is op het podium een deelnemer. Maar als hij tijdens de pauze achter de toog pintjes tapt, wordt hij strikt genomen een vrijwilliger. Idem voor de scheidsrechter die na zijn prestaties op het veld nog even een match van zijn dochter meepikt: op het moment dat hij in de tribune supportert, is hij geen vrijwilliger.

Vrijwilligers moeten een activiteit verrichten, iets doen, en daarmee rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen aan het doel van de organisatie.

(2) Ten behoeve van anderen

De activiteit van een vrijwilliger moet gericht zijn op de belangen van anderen of van de samenleving. Het mag dus niet gaan om activiteiten die men louter ten voordele van zichzelf of van naasten verricht. Een extreem voorbeeld: wie deur aan deur chocoladepakketjes verkoopt ten voordele van een vereniging is een vrijwilliger. Als de verkoper evenwel per verkocht pakket een persoonlijk voordeel krijgt (een deel van de opbrengst, een korting bij deelname aan activiteiten) is hij/zij voor eigen rekening aan het rijden en dus strikt genomen geen vrijwilliger. Maar het hoeft niet zo strikt te zijn: een vrijwilliger verricht activiteiten ten voordele van een organisatie, niét ten voordele van zichzelf.

(3) Onverplicht

Het verrichten van vrijwilligerswerk is niet juridisch afdwingbaar, het gebeurt onverplicht. Men kiest er dus vrijwillig voor. Dat klinkt op het eerste zicht eenvoudig, maar het betekent dat een stage in het kader van een

opleiding, een alternatieve sanctie, gemeenschapsdienst... geen vrijwilligerswerk is. Immers: men kiest er in deze gevallen niet voor om het werk te doen, het is iets dat moet als onderdeel van een andere doelstelling. Een school die zijn studenten opdraagt om vrijwilligerswerk te doen – hoe goed bedoeld ook – gaat in tegen dit onderdeel van de definitie. Als iemand vrijwilligerswerk móét doen om een ander doel te behalen, dan is het geen vrijwilligerswerk.

(4) Onbezoldigd

Vrijwilligers worden niet betaald. Dat is een eenvoudige regel. Ze kunnen – het is dus geen recht – wel een onkostenvergoeding ontvangen. In het dossier onkostenvergoeding verder in dit magazine gaan we specifiek in op de regeling voor het betalen van onkostenvergoedingen aan vrijwilligers.

Vrijwilligers mogen een geschenk ontvangen, voor zover dat er geen verband is met de prestatie die men

leverde. Dus: geen groter geschenk voor iemand die meer uren vrijwilligde. Men volgt hier de regeling voor geschenken van werkgevers aan werknemers: De grens ligt op 40 euro per vrijwilliger per jaar (verhoogd met 40 euro per kind ten laste). Als deze bedragen niet overschreden worden, worden ze nergens in rekening gebracht (ook niet voor de berekening van de maximale onkostenvergoedingen).

Men hoort soms ten onrechte spreken over een 'vrijwilligersvergoeding'. Of nog fouter: 'inkomsten als vrijwilliger'. Veelal bedoelt men hiermee de forfaitaire onkostenvergoeding die vrijwilligers kunnen ontvangen. Dat was voor een deel te wijten aan het feit dat de vrijwilligerswet tot 2019 zelf de dubbelzinnige term 'vrijwilligersvergoeding' gebruikte (i.p.v. onkostenvergoeding voor vrijwilligers) en ook wel aan het feit dat sommige mensen (ook beleidsmakers) initiatieven als (onbelast) bijklussen willens nillens in één adem noemden met vrijwilligerswerk. Het moge duidelijk zijn: vrijwilligers worden nooit betaald voor hun prestaties.

(5) Door een natuurlijk persoon

Enkel natuurlijke personen kunnen vrijwilligerswerk verrichten. Een vereniging of een rechtspersoon kan dat niet. Dat heeft te maken met het belangeloos doel dat ze nastreven: een vzw kan wettelijk gezien enkel activiteiten verrichten in het kader van de doelstelling van de vzw. De doelstelling van vrijwilligerswerk is anderen of de maatschappij helpen.

In de praktijk komt het wel eens voor dat een vereniging een andere vereniging helpt door een aantal vrijwilligers te leveren. Denk bijvoorbeeld aan de hockeyploeg die – in ruil voor een vergoeding – gaat vrijwilligen op de jaarlijkse grote fuif van een jeugdvereniging. De hockeyploeg kan als vereniging (als entiteit dus) geen vrijwilligerswerk doen, enkel de individuele leden van de hockeyploeg kunnen door de organisatoren van de fuif als vrijwilliger geëngageerd worden.

(6) In een min of meer georganiseerd verband

Onder een min of meer georganiseerd verband verstaat men een geformaliseerde structuur: een feitelijke vereniging, een niet-commerciële rechtspersoon, een stichting van openbaar nut, een stad of gemeente of een overheidsorganisatie (een school, een bibliotheek, een gemeenschapscentrum, een gevangenis...).

De wet omschrijft dat de verbanden die een beroep doen op vrijwilligers breder moeten zijn dan het gezin of de familie. Ter illustratie: als ik met mijn zoon spontaan zwerfvuil ga opruimen in de buurt is dat geen vrijwilligerswerk. Als we met enkele burens (ruimer dan ons gezinsverband dus) afspreken om op geregelde tijdstippen een opruimactie te doen, dan vormen we een feitelijke vereniging... en valt de activiteit dus wel onder vrijwilligerswerk.

(7) Niet gebonden door een arbeids-overeenkomst

Mag iemand vrijwilligerswerk doen bij zijn werkgever? Hierover bestaan dikwijls misverstanden. Het antwoord staat letterlijk in de definitie van het vrijwilligerswerk (zie boven). Men mag vrijwilligen bij zijn werkgever (als dat een organisatie is die met vrijwilligers mag werken uiteraard, zie eerder), maar enkel als de taak

die men er als vrijwilliger uitvoert, verschilt van de taak die men als werknemer (of via een dienstencontract) uitvoert.

Een docent in het volwassenenonderwijs mag dus tijdens de zomervakantie wél als vrijwilliger schilderwerken uitvoeren in zijn school, maar hij mag er als vrijwilliger geen voorbereidende taallessen geven aan anderstalige nieuwkomers. Of de programmator in het cultuurcentrum: hij mag als vrijwilliger de bar uitbaten tijdens filmvoorstellingen van een externe partner, maar kan niet als vrijwilliger een aanvullende filmprogrammatie opzetten. Het spreekt voor zich dat men er goed aan doet om dergelijke rolverwarringen zoveel mogelijk te vermijden.

HELDER EN BINDEND

Uit het bovenstaande blijkt dat vrijwilligerswerk in de wet duidelijk omschreven is. Dat heeft het voordeel van de duidelijkheid. Maar het impliceert ook dat organisaties zich heel bewust moeten zijn van het feit dat er enkel sprake is van vrijwilligerswerk als aan alle aspecten van de definitie voldaan is.

TOT SLOT: BIJKLUSSEN IS GEEN VRIJWILLIGERSWERK

Vrijwilligerswerk en bijklussen (verenigingswerk) worden vaak in één adem genoemd. Na lezing van dit artikel zou duidelijk moeten zijn dat beide niets met elkaar te maken hebben. Het gaat in beide gevallen om activiteiten binnen een non-profitorganisatie maar die sluiten niet aan bij de deelaspecten (2), (3), (4) en (7) die in dit artikel ter sprake kwamen.